

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 21, No. 1, Spring 2021, 59-84
Doi: 10.30465/crts.2021.32636.1954

A Review and Analysis of *Language Curriculum Design*

Maryam Dānāye Tous*

Abstract

The book on *Language Curriculum Design* elaborates the process of curriculum design and provides opportunities for practicing and applying them. The book, which was written by Paul Nation and John Macalister (2010), was translated into Persian by Mirdehghan, Majidi, Hajib gheri and Farahi, and it was published in 2016. In this paper, the Persian version of the book was reviewed and criticized, and its strengths and weaknesses (formal and content shortcomings) were mentioned. Findings showed this book has some positive points, such as introducing the concept of curriculum and the process of designing second/foreign language curriculum in Iranian general linguistic society. However, neglecting some of the principles of writing and editing, not paying attention to some grammatical points, using some incorrect equivalents for some technical terms, and being inconsistent in using the equivalents for some terms are among the negative points which could somewhat prevent the readers of the book from getting the essence of some parts of the book that much. However, due to the fact that the curriculum and, in particular, the foreign/second language curriculum has been somehow neglected among Iranian general linguists, so the translation of this book in Persian has been necessary to fill this gap; hence, the effort of its translators is valuable and needs to be appreciated.

Keywords: Design, Language Curriculum, Foreign/ Second Language.

* Associate Professor, Linguistics, Department of English Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran, maryam.dana@gmail.com

Date received: 2020-09-30, Date of acceptance: 2021-02-20

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
ماهنامه علمی (مقاله علمی - پژوهشی)، سال بیست‌ویکم، شماره اول، فروردین ۱۴۰۰، ۶۱-۸۴

نقد و تحلیل کتاب طراحی برنامه آموزشی زبان

مریم دانای طوس*

چکیده

کتاب طراحی برنامه آموزشی زبان فرایند طراحی برنامه درسی را با جزئیات توصیف می‌کند و فرصت‌هایی برای تمرین و کاربردی فراهم می‌آورد. این کتاب که نوشته پُل نیشن و جان مکالیستر است در سال ۲۰۱۰ منتشر شده، توسط میردهقان، مجیدی، حاجی‌باقری، و فرهی به زبان فارسی برگردان شده و در سال ۲۰۱۶ منتشر شده است. در این مقاله، برگردان فارسی کتاب بررسی و نقد شده و بعضی از امتیازات و کاستی‌های آن برشمرده شده است. براساس یافته‌های این مطالعه، این کتاب نکات مثبتی نظیر معرفی بحث برنامه درسی و فرایند طراحی آن در بافت آموزش زبان دوم/خارجی در جامعه زبان‌شناسی عمومی ایران دارد؛ اما بی‌توجهی به بعضی از اصول نگارش و ویرایش، عدم رعایت پاره‌ای از نکات دستوری، معادل‌گذاری نادرست بعضی از الفاظ تخصصی، و عدم کاربرد معادل بعضی از واژه‌ها به صورت یک‌دست در متن کتاب باعث می‌شود که خواننده‌های آن در مواردی نتوانند کنه مطلب را دریابند و بهره لازم را از آن ببرند، اما از آن‌جاکه مبحث برنامه درسی و به‌ویژه برنامه درسی زبان دوم/خارجی در میان زبان‌شناسان عمومی ایران تا حدودی مغفول مانده است، برگردان فارسی این کتاب برای پرکردن چنین خلّی ضروری بوده و از این‌رو تلاش مترجمان آن شایسته سپاس‌گزاری است.

کلیدواژه‌ها: طراحی، برنامه درسی زبان، زبان خارجی / دوم.

* دانشیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی، عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان، رشت، ایران، maryam.dana@gmail.com
تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۰۹، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۰۲

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

۱. مقدمه

کتاب طراحی برنامه آموزش زبان اثر پُل نیشن و جان مکالیستر (Paul Nation and John Macalister) است که در سال ۲۰۱۰ توسط انتشارات راتلج (Routledge Publication) منتشر شده است و میردهقان، مجیدی، حاجی‌باقری، و فرهی آن را به زبان فارسی برگردان کرده‌اند. نشر خاموش چاپ نخست این کتاب را در قالب چهارده فصل (۴۰۱ صفحه)، یک ضمیمه (۳ صفحه)، واژه‌نامه فارسی به ترتیب حروف الفبا (۲۹ صفحه)، و کتاب‌نامه (۲۳ صفحه) در ۴۵۹ صفحه و به تعداد دویست نسخه در سال ۱۳۹۵ منتشر کرده است.

فصل اول کتاب به فرایند طراحی برنامه درسی و بخش‌های مختلف آن اعم از ملاحظات محیطی، کشف نیازها، پی‌گیری اصول، اهداف بلندمدت، محتوا و توالی، قالب و ارائه مواد، نظارت و ارزیابی، ارزش‌یابی دوره، تکالیف، و مطالعات موردی می‌پردازد. فصل دوم به تحلیل محیط اختصاص دارد. در این فصل درباره عوامل تحلیل محیط، محدودیت‌های محیطی، درک محدودیت‌ها، الگوی دابین و اولشتاین (Dubin and Olshtain 1986)، و تأثیر محدودیت زمانی در طراحی دوره مطرح می‌شود. فصل سوم به تحلیل نیاز، کانون‌های مختلف تحلیل نیاز، کشف نیاز، ابزارهای تحلیل نیاز، و ارزش‌یابی از تحلیل نیاز اختصاص دارد. در فصل چهارم، روش‌ها و اصول آموزش زبان مطرح می‌شود. فصل پنجم مباحثی مثل اهداف، محتوا، و توالی ارائه می‌شود. فصل ششم به قالب و قسمت‌های دیگر فرایند طراحی برنامه درسی می‌پردازد. در فصل هفتم نظارت و ارزیابی و در فصل هشتم مبحث ارزش‌یابی مطرح می‌شود. فصل نهم به رویکردهای طراحی برنامه درسی اختصاص دارد. فصل دهم به برنامه درسی مباحثه‌ای می‌پردازد. فصل یازدهم درباره انتخاب و متناسب کردن کتاب درسی موجود است. در فصل دوازدهم، مبحث تغییر مطرح می‌شود و فصل سیزدهم به برنامه‌ریزی دوره ضمن خدمت اختصاص دارد. و در نهایت فصل چهاردهم به آموزش و طراحی برنامه درسی می‌پردازد. ضمیمه کتاب نیز به شمارش بسامد صورت فعلی از اچ. وی. جورج (۱۹۶۳) اختصاص یافته است.

۲. برنامه درسی (curriculum) چیست؟

نظریه پردازان حوزه برنامه درسی تعریف‌های متعددی برای مفهوم «برنامه درسی» پیش‌نهاد کرده‌اند. مثلاً، تایلر (Tyler 1949) برنامه درسی را «همه یادگیری‌های دانش‌آموزان برای نیل به هدف‌های آموزشی می‌داند که توسط مدرسه برنامه‌ریزی و هدایت می‌شود». اما تعریف

جامع‌تری از برنامه درسی توسط گلاتثورن (Glatthorn 1987) مطرح شد. او برنامه درسی را برنامه‌هایی می‌داند که برای هدایت یادگیری در مدارس تدوین می‌شود؛ غالباً در قالب اسنادی در چندین سطح بازنمایی می‌شود؛ در کلاس‌های درس توسط یادگیرندگان تجربه می‌شود، توسط مشاهده‌گر ثبت می‌شود، و عینیت پیدا می‌کند.

معمولاً واژه «برنامه درسی» در دو معنای مرتبط به‌کار می‌رود. نخست، درباره مواد آموزشی یا برنامه مطالعاتی یک مؤسسه یا سیستم آموزشی به‌کار می‌رود. در چهارچوب این تعریف، می‌توان از برنامه درسی مدرسه، برنامه درسی دانشگاه، برنامه درسی مدارس کشور فرانسه، یا برنامه درسی کشور روسیه سخن گفت. دوم، در معنایی محدودتر، واژه «برنامه درسی» به‌صورتی مترادف با آنچه در دانشگاه‌ها و مدارس بریتانیا در قالب «طرح درس» یک درس یا دوره مطالعاتی خاص به‌کار می‌رود و به دوره مطالعاتی یا محتوای درس خاصی نظیر ریاضیات، تاریخ، و... اشاره دارد. باین حال، در سال‌های اخیر واژه برنامه درسی نه تنها برای موضوع یا محتوای آموزشی بلکه برای کل فرایند آموزش شامل مواد، تجهیزات، امتحانات، و آموزش معلمان و خلاصه همه مقیاس‌های آموزشی مربوط به آموزش یا مواد یک دوره مطالعاتی به‌کار می‌رود (Stem 1983) و از این منظر می‌توان از برنامه درسی زبان، برنامه درسی ریاضیات، و... به‌صورت مجزا سخن گفت. بیش‌تر محققان عناصر برنامه درسی را شامل هدف‌های کلی و جزئی آموزشی، محتوای آموزشی، روش‌های یاددهی-یادگیری، و روش‌های ارزش‌یابی می‌دانند (به‌نقل از میرزابیگی ۱۳۸۰).

به‌نظر نونان (Nunan 2003)، تدوین برنامه درسی در سه مرحله انجام می‌شود. در مرحله اول، طرح درس (syllabus) طراحی می‌شود. منظور از طرح درس رئوس مطالب یا خلاصه موضوعاتی است که باید در کلاس درس پوشش داده شود (Richards 2001: 2; Ulfah Hoesny 2013). در مرحله دوم، روش تدریس تعیین می‌شود و در مرحله سوم، روش ارزش‌یابی مشخص می‌شود که نتیجه یادگیری را اندازه می‌گیرد. به این ترتیب، معلوم می‌شود برنامه درسی و طرح درس الفاظ متفاوتی هستند که در فرایند یاددهی-یادگیری به یک‌دیگر بسیار مربوط‌اند و ضروری است که وجوه تمایز طرح درس از برنامه درسی تبیین شود. در ادامه، این وجوه تمایز مطرح می‌شوند.

برنامه درسی مفهوم گسترده‌ای است و شامل همه فعالیت‌هایی است که دانش‌آموزان در مدرسه انجام می‌دهند؛ شامل همه آنچه دانش‌آموزان در مدرسه یاد می‌گیرند، شیوه یادگیری آن، شیوه کمک به یادگیری آن‌ها، مطالب کمکی موردنیاز برای یادگیری، و سبک‌ها و روش‌های مورد استفاده در فرایند یاددهی و یادگیری. به‌عبارت‌دیگر، برنامه درسی

به همه فعالیت‌هایی اشاره می‌کند که دانش‌آموزان زیر نظر مدرسه درگیر آن می‌شوند. این فعالیت‌ها نه تنها شامل محتوای آموزشی بلکه شامل شیوه یادگیری آن‌ها، شیوه یاددهی (تدریس)، استفاده از مطالب و وسایل کمک‌آموزشی و روش‌های ارزش‌یابی است. درمقابل، طرح درس کوچک‌تر از برنامه درسی است؛ زیرا فقط محتوای یک دوره و فهرست مطالب آموزشی و شیوه ارزش‌یابی آن‌ها را پوشش می‌دهد.

برنامه درسی سندی نظری است و به برنامه مطالعاتی در یک نظام یا مؤسسه آموزشی اشاره دارد که به هدف‌های کلی و انتزاعی آموزشی می‌پردازد که فلسفه آموزشی و فرهنگی یک کشور، گرایش‌های ملی و سیاسی، و نیز جهت‌گیری نظری به زبان و یادگیری آن را منعکس می‌کند. درواقع، برنامه درسی منطق کلی برای آموزش دانش‌آموزان فراهم می‌آورد و به بیانیه‌های کلی درباره یادگیری زبان، هدف یادگیری، تجربه، و رابطه میان معلمان و یادگیرندگان می‌پردازد. درمقابل، طرح درس موضعی است و مبتنی بر تعریف از آن چیزی است که درعمل با کاربست برنامه درسی در کلاس درس توسط معلمان و دانش‌آموزان روی می‌دهد. به زبان ساده، طرح درس را می‌توان به صورت بیانیه‌ای از آن‌چه باید یاد گرفته شود توصیف کرد. طرح درس به محتوا یا موضوع‌های مربوط به یک درس اشاره دارد، سندی عملیاتی همراه با جزئیات است که محتوای آموزش یک درس خاص را مشخص می‌کند. می‌توان گفت طرح درس نوعی برنامه است که هدف‌های کلی و انتزاعی برنامه درسی را در قالب هدف‌های جزئی و عینی یادگیری بیان می‌کند. درحالی‌که برنامه درسی سندی نظری درباره خط‌مشی است، طرح درس دستورالعملی برای معلمان و یادگیرندگان است که نشان می‌دهد از طریق فرایند یاددهی و یادگیری چه چیزی باید کسب شود (Karavas 2014).

مطالب پیش‌گفته مشخص می‌کند که تدوین برنامه درسی فرایند جامع‌تری در مقایسه با برنامه‌ریزی برای طرح درس دارد. تدوین برنامه درسی شامل فرایندهایی است که نیازهای گروهی از یادگیرندگان و تدوین هدف‌های کلی یا جزئی برنامه‌ای که آن‌ها را مدنظر قرار می‌دهد تا طرح درس مناسب، ساختار دوره، روش‌ها، مواد تدریس، و شیوه ارزش‌یابی از آموخته‌های یادگیرندگان را پوشش می‌دهد (Richards 2001).

باتوجه به این‌که زبان‌شناسان عمومی در ایران چندان به مبحث برنامه درسی و به‌ویژه برنامه درسی زبان دوم/ خارجی نپرداخته‌اند، برگردان و چاپ کتاب *طراحی برنامه آموزش زبان* برای جبران این کمبود ضروری است و در آشناکردن دانشجویان و اساتید علاقه‌مند به چنین مباحثی نه تنها در رشته زبان‌شناسی عمومی بلکه در رشته علوم تربیتی

و نیز کارشناسان و تدوین‌گران برنامه درسی زبان دوم/خارجی نقش مهمی دارد. در این مختصر، پس از ذکر امتیازات کتاب، درباره مواردی بحث می‌شود که مخاطبان کتاب را با ابهام مواجه می‌کند، با این توضیح که ذکر این موارد برای کمک به مترجمان در رفع ایرادها در چاپ‌های بعدی اثر است و چیزی از ارزش‌های این کتاب نمی‌کاهد. باید دانست که به دلیل محدودبودن فضای مقاله تنها چهار فصل نخست کتاب بررسی شد و آنچه می‌خوانید حاصل بررسی این چهار فصل به‌عنوان نمونه‌ای از فصل‌های کتاب است.

۳. امتیازات کتاب

اگر بخواهیم به نقاط قوت برگردان فارسی این کتاب اشاره کنیم، موارد زیر از امتیازات آن محسوب می‌شوند:

- مطرح کردن مفهوم برنامه درسی با تأکید بر برنامه درسی زبان در جامعه زبان‌شناسی عمومی ایران؛
- طرح موضوعات و مباحث مربوط به فرایند طراحی برنامه درسی زبان؛
- کم‌بودن موارد ایرادهای تایپی.

۴. کاستی‌های کتاب

این قسمت در دو بخش صوری و محتوایی مطرح می‌شود. در ابتدا کاستی‌های صوری و در ادامه کاستی‌های محتوایی مطرح می‌شود.

۱.۴ کاستی‌های صوری

کاستی‌های صوری کتاب شامل کاستی‌های مربوط به ویژگی‌های فنی اثر (جهت انتشار کتاب به صورت چاپ به راست، درج شماره جدول‌ها به صورت اشتباه، نداشتن واژه‌نامه انگلیسی به فارسی، نداشتن نمایه موضوعی و نمایه اسمی) و کاستی در ویرایش ادبی (اشکال در پانوشتها، عدم رعایت بعضی از نکات دستوری، ناهموازی و ناروانی در متن کتاب) است:

الف) کاستی‌های مربوط به ویژگی‌های فنی اثر

کاستی‌های صوری کتاب با جلد آن شروع می‌شود که در جهت وارونه چاپ شده است و برخلاف رسم‌الخط فارسی که از راست به چپ است، نسخه فارسی کتاب از چپ به راست منتشر شده است. همچنین، واژه‌نامه تنها به صورت فارسی به انگلیسی تنظیم شده است و شاید بهتر باشد واژه‌نامه انگلیسی به فارسی هم به آن اضافه شود. به علاوه، کتاب نمایه موضوعی و نمایه اسمی ندارد و شاید افزودن این موارد نیز بر غنای کتاب بیفزاید.

ب) کاستی در ویرایش ادبی

کاستی در ویرایش ادبی شامل اشکالاتی در پانوشت‌ها، عدم رعایت نکات دستوری (مثل انطباق فاعل، فعل، و...)، و ناهموازی و ناروانی در متن کتاب بوده است.

اشکالات ویرایشی پانوشت‌ها شامل وجود پانوشت‌های متعدد برای یک واژه، عدم درج پانوشت در نخستین کاربرد واژه‌ای که نیاز به پانوشت دارد و گاه درج پانوشت در کاربردهای بعدی همان واژه، وجود پانوشت‌های متعدد برای واژه‌هایی که نیازی به پانوشت ندارند، و عدم درج پانوشت در مواردی که در متن پانوشت داده شده یا درج پانوشت بی‌ربط با واژه مورد نظر است. همان‌طور که گفته شد، در موارد بسیار متعدد، لفظی که صورت انگلیسی آن در نخستین کاربرد در پانوشت مطرح می‌شود در صفحه‌ها و فصل‌های بعد این پانوشت تکرار می‌شود که علاوه بر غیرضروری بودن به زیاد شدن حجم کتاب منجر می‌شود. در جدول ۱، چند نمونه با شماره صفحه مطرح می‌شود.

جدول ۱. اشکالات ویرایشی پانوشت‌ها

واژه «برنامه آموزشی» در ص ۱، ۳، و تا پایان کتاب در موارد بسیار متعدد پانوشت داده شده است.
واژه «تحلیل نیازها» در ص ۴، ۳۱ ... پانوشت داده شده است.
واژه proficiency که به اشتباه به صورت «مهارت» برگردان شده است و معادل صحیح آن «بستگی» است در ص ۵، ۲۲، ۳۳، و ... پانوشت داده شده است.
واژه تحلیل محیط که در ص ۴، ۸، و ... پانوشت داده شده است.
در ص ۲۷، نام «نیشین» که در ص ۱۱، ۱۸، ۲۷، و ... پانوشت داده شده است.
در سطر چهارم ص ۸۴ و ۱۲۲، «عمق پردازش» برای چندمین بار پانوشت داده شده است.

در مواردی در نخستین کاربرد یک واژه پانوشت ارائه نمی‌شود (سطر آخر پاراگراف نخست ذیل تیترا کمبودها در ص ۵۸، واژه observer paradox به معنای «تناقض‌نمای مشاهده‌گر» پانوشت ندارد) و گاهی برای چنین واژه‌هایی در کاربردهای بعدی آن‌ها پانوشت داده می‌شود. مثلاً واژه «ارزیابی» که به عنوان معادل assessment درج شده است در

پاراگراف پایانی صفحه ۲ که نخستین بار مطرح می‌شود پانوشت داده نمی‌شود و در صفحه ۵ پانوشت داده می‌شود.

هم‌چنین معادل خارجی تعداد زیادی از واژه‌ها در پانوشت مطرح می‌شوند که ذکر آن‌ها هیچ ضرورتی ندارد. این موارد باعث شده است که نیمی از فضای صفحه‌های کتاب به پانوشت‌های غیرضروری اختصاص پیدا کند. برای نمونه، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- در ص ۴ «اصول، محیط، نیازها، کمبودها، دانش کنونی، زبان‌آموزان، منابع، زمان، مهارت، معلمان، تحدیدها، تحدید محیط، تحلیل نیازها، کاربرد اصول، اقلام زبانی» پانوشت داده شده‌اند که ضرورتی نداشته است. همین مشکل درباره معادل خارجی الفاظ «نیازهای آینده»، «خواسته‌ها»، «اهداف بلندمدت»، «محتوا» و «توالی»، «نظارت» و «بازخوردگرفتن» در صفحه ۵ نیز صادق است.

- در جمله نخست ص ۱۱ نیازی نیست واژه‌های «فردی، دونفره، گروهی، و کلاسی» پانوشت داده شوند. نظیر این مشکل در صفحه‌های ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۳۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۷۷، ۸۴، ۸۵، ۸۷، ۸۸ و به‌طور کلی در اکثر صفحه‌های متن این کتاب به‌وفور مشاهده می‌شود که باعث افزایش غیرضروری حجم این کتاب می‌شود.

در جدول ۴-۱ ص ۷۸ و ۷۹ و نیز در جدول ۴-۴ ص ۱۲۳ در چندین مورد پانوشت داده شده است، ولی پانوشتی وجود ندارد. در ص ۸۴ نیز پانوشت‌های ذیل تیتیر «راه‌بردهای سازش» ربطی به عبارت‌های موردنظر ندارند.

از دیگر کاستی‌های ویرایشی متن کتاب رعایت نکردن نکات دستوری مثل انطباق فاعل و فعل از نظر شمار است. برای نمونه می‌توان به مورد زیر اشاره کرد:

- در سطر سوم از پاراگراف سوم ص ۵ آمده است:

... توجه به محتوا تضمین می‌کند که مطالب برای زبان‌آموزان سودمند است و سبب پیشرفت تسلط زبانی آن‌ها می‌شوند و می‌توانند از نظر میزان سودمندی... و هم‌چنین پوشش همه نیازهای مربوط به دانش زبانی متوازن بهترین بازدهی را داشته باشند...
نیشن، آی. اس. پی. و جان مکالیستر (۱۳۹۷).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود برای نهاد «مطالب» فعل مفرد «است» به‌کار رفته است و انتظار می‌رود در دو جمله بعدی که باز واژه «مطالب» نهاد است فعل به‌صورت مفرد به‌کار رود که این‌گونه نیست («می‌شوند»، «می‌توانند»، و «داشته باشند»). نکته دیگر این‌که بهتر است به‌جای واژه «پوشش» واژه

«پوشش دهی» درج شود، به دنبال آن حرف اضافه «به» هم درج شود و فعل «داشته باشند» به شکل مفرد درج شود، به این صورت: «... و هم چنین پوشش دهی به همه نیازهای مربوط به دانش زبانی متوازن بهترین بازدهی را داشته باشد».

مشکلات ویرایشی متن کتاب شامل ناهموازی و ناروانی در متن کتاب، وجود جملات بسیار طولانی، و وجود حرف ربط تکراری در فاصله کم است. در ادامه، نمونه‌هایی از این موارد ذکر می‌شود.

- در جمله نخست ص ۱۱، واژه «sequencing» در «individual sequencing» به ترتیب‌بندی فردی» برگردان شد که بهتر است به «مرتب‌کردن» برگردان شود.
- در ص ۱۵، در قسمت مربوط به شماره ۲، «receptive skills» به «مهارت‌های دریافتی» برگردان شده است که برگردان چندان جالبی نیست و شاید «مهارت‌های ادراکی» معادل بهتری باشد. هم‌چنین، «develop specific skills» به «پیشرفت مهارت‌های خاص» ترجمه شده است که جالب نیست و بهتر بود به «شکل‌دادن به مهارت‌های خاص» ترجمه می‌شد.
- در سطر هفتم ص ۱۳، جمله‌ای طولانی هست که تا پنج سطر بعدی ادامه دارد و به ویرایش جدی نیاز دارد: «... مثالی قابل توجه از این دست، شکست دوره‌هایی... مجموعه‌های واژگانی (هیگا ۱۹۶۳؛ تینکهام ۱۹۹۳)». در ادامه همین جمله، جمله بعدی نیز به ویرایش نیاز دارد: «... علی‌رغم یافته‌های شفاف پژوهش یادشده که از طریق... را در یک درس ادامه می‌دهند».
- در پاراگراف نخست ص ۱۴ ذیل تیتر «اهداف بلندمدت»، جمله به ویرایش نیاز دارد: «... بدان دلیل که تشخیص این که... ضروری است». در ص ۳۵، در سطر دوم، ذیل تیتر «محدودیت‌های محیطی»، دو بار در یک جمله به فاصله کمی از یک‌دیگر حرف ربط «که» به کار رفته است که جالب نیست: «... به‌مثابه فهرستی به‌کار رود که جزئیاتی را که...».
- در ص ۱۵ ذیل شماره ۳ آمده است: «... زبان انگلیسی را به سلیسی و روانی صحبت کنند» که بهتر بود به این صورت برگردان می‌شد: «... زبان انگلیسی را به‌طور سلیس و روان صحبت کنند». هم‌چنین «when communicating» به «در ارتباطات» برگردان شده است که بهتر بود به «به‌هنگام برقراری ارتباط» برگردان شود.

- در ص ۱۸ وسط متن فارسی، حروف الفبای انگلیسی درج شده است: «جورج ۱۹۶۳a، ۱۹۶۳b، ۱۹۷۲» که شایسته بود به «جورج ۱۹۶۳ الف، ۱۹۶۳ ب، ۱۹۷۲» برگردان شود. در سطر آخر همین صفحه، به جای «آگاهانه‌تر» بهتر بود واژه «آگاهانه» به کار رود.
- در ص ۱۹ ذیل شماره ۵ آمده است: «... اما برای طراحان برنامه آموزشی بهتر است که با در نظر گرفتن عوامل پیش‌زمینه زبان‌آموزانشان و خواسته‌های آنان خودشان فهرست‌هایی ارائه دهند» که بهتر است به این صورت برگردان شود: «... اما بهتر است طراحان برنامه آموزشی فهرست‌های خود را با در نظر گرفتن عوامل پیش‌زمینه‌ای و نیازهای زبان‌آموزان خود تدوین کنند».
- جمله نخستین پاراگراف انتهای ص ۲۰، یعنی «در داشتن قالب تعیین شده برای دروس چندین مزیت یافت می‌شود»، به ویرایش نیاز دارد، به این صورت: «داشتن قالب تعیین شده برای دروس چندین مزیت دارد». به علاوه، دو جمله بعدی آن هم به ویرایش و بازبینی نیاز دارد.
- سطر چهارم از انتهای صفحه به ویرایش و بازبینی نیاز دارد: «... گفتنی است نخستین ارائه یک مورد به مهمی تکرارهای بعدی آن است...» که می‌شود به این صورت برگردان کرد: «گفتنی است نخستین ارائه یک مورد به اندازه تکرارهای بعدی آن اهمیت دارد». به علاوه، در جمله انتهای همین صفحه، واژه «established» به «تثبیت» برگردان شده است که بهتر بود به «نهاده» ترجمه شود.
- در پاراگراف سوم از ص ۲۱، جمله «... این اصول نه تنها ارائه را در نظر می‌گیرند...» سلیسی کلام را در بر دارند» به ویرایش و بازبینی نیاز دارد.
- در سطر سوم از پاراگراف آخر ص ۲۶، «a short case study of curriculum design» به «یک مطالعه موردی کوتاه طراحی برنامه آموزشی» برگردان شده است، در حالی که شایسته بود به «یک مطالعه موردی کوتاه برای طراحی برنامه درسی» برگردان شود. در همین پاراگراف، «english teaching forum» به «مکان گفت‌وگوی آموزش انگلیسی» برگردان شده است، در حالی که شاید بهتر بود به «رسانه عمومی برای آموزش زبان انگلیسی» برگردان شود.
- نخستین جمله فصل ۲ در ص ۳۱: «... تحلیل محیط (تسمر، ۱۹۹۰) بررسی عواملی که تأثیر زیادی بر تصمیم‌گیری اهداف دوره دارند، آنچه باید در دوره گنجانده شود

- و چگونگی آموزش و ارزیابی آن را شامل می‌شود...» به ویرایش نیاز دارد و شاید بتوان آن را به این صورت اصلاح کرد: «... تحلیل محیط (تسمر، ۱۹۹۰) شامل بررسی عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری درباره اهداف دوره، آنچه باید در دوره گنجانده شود و چگونگی آموزش و ارزیابی آن می‌شود».
- در ص ۳۳، در شماره ۳ مطرح می‌شود: «... زبان‌آموزان می‌دانستند که قادرند به آسانی بیش‌تری... تا به زبان انگلیسی». که شاید بهتر بود به این صورت برگردان می‌شد: «... زبان‌آموزان می‌دانستند که می‌توانند با سهولت بیش‌تری... تا به زبان انگلیسی».
- در ص ۳۷ ردیف نوزدهم جدول، «برای» در «آیا دوره برای چندین بار اجرا می‌شود؟» زائد است.
- در ص ۳۹، نخستین جمله ذیل تیتراژ «درک محدودیت‌ها» به این صورت برگردان شده است: «معمولاً ضروری است که برای درک کامل یک محدودیت، ماهیت محدودیت در محیطی که کار می‌کنید، بررسی شود و هم‌چنین پژوهش‌های پیشین در این زمینه آزمایش شوند». شاید بهتر باشد جمله یادشده به این صورت برگردان شود: «به‌منظور درک کامل یک محدودیت، بررسی ماهیت آن در محیطی که کار می‌کنید و بررسی پژوهش‌های پیشین درباره آن ضرورت دارد».
- در ص ۳۹، جمله آخر دومین پاراگراف ذیل تیتراژ «درک محدودیت‌ها» به این صورت برگردان شده است: «طراحی برنامه آموزشی‌ای که به‌خوبی صورت گرفته است، به پژوهش و نظریه توجه نشان می‌دهد تا بهترین شرایط ممکن را برای یادگیری به‌روز فراهم سازد». این جمله می‌تواند به این صورت ویرایش شود: «طراحی برنامه درسی باکیفیت باید باتوجه‌به پژوهش و نظریه انجام شود، به‌طوری‌که بهترین شرایط ممکن را برای یادگیری به‌روز فراهم آورد».
- در ص ۴۲، جمله نخست ذیل تیتراژ «تأثیر محدودیت زمانی بر طراحی دوره» که به‌صورت «بر محدودیت زمانی به دو روش می‌توان فائق آمد...» برگردان شده است، به ویرایش نیاز دارد.
- در پاراگراف آخر ص ۴۳، جمله « Good environment analysis draws on both «analysis of the environment and application of previous research and theory. به‌صورت «تحلیل محیطی که به‌خوبی انجام گرفته باشد، از هر دو منبع تحلیل

محیط و کاربرد و پژوهش و نظریه پیشین بهره می‌برد» ترجمه شده که به ویرایش نیاز دارد و صورت ویرایش شده‌اش می‌تواند به این صورت باشد: «تحلیل محیط باکیفیت هم به تحلیل محیط و هم به کاربرد پژوهش و نظریه پیشین متوسل می‌شود».

- در ص ۴۵ در شماره ۲ ذیل «مطالعات موردی»، وسط متن فارسی، مخفف SRA به صورت انگلیسی درج شده است که صحیح نیست. به علاوه، شایسته بود شکل کامل این مخفف در پانوشت درج و درباره‌اش توضیح داده شود.

- در پاراگراف آخر ص ۵۴، وسط متن فارسی ارجاع به لانگ به صورت «لانگ (۲۰۰۵a)» آمده که چندان جالب نیست و می‌توانست به صورت «لانگ (۲۰۰۵ الف)» برگردان شود.

- جمله نخست پاراگراف آخر ص ۵۷ به ویرایش نیاز دارد: «بسیاری از این پیش‌نهادها برای طراحی دوره انگلیسی برای اهداف دانشگاهی با بافت خاصی قابل کاربرد هستند». این جمله می‌تواند به این صورت ویرایش شود: «بسیاری از این پیش‌نهادها برای طراحی دوره انگلیسی برای اهداف دانشگاهی در بافت خاصی کاربرد دارند».

- در آخرین عبارت ص ۱۰۱، «fluency development» به صورت «ارتقای سلیسی کلام» برگردان شده است که برگردان جالبی نیست.

- جمله نخست از پاراگراف سوم ص ۱۲۴ به ویرایش نیاز دارد: «... برخی از این عوامل عاطفی را معلم ممکن است... تحت تأثیر قرار دهد».

- در سطر آخر ص ۱۲۸، عبارت «میزان موفقیت درکش از پیام» به ویرایش نیاز دارد و می‌تواند به صورت «میزان درک موفق خود از پیام» برگردان شود.

- در سطر پنجم از شماره ۳ ص ۱۳۲، عبارت «RELC Journal» به صورت «مجله رلک» برگردان شده و همین صورت مخفف انگلیسی بدون شکل کامل آن در پانوشت آمده است و حال آن‌که شایسته بود مخفف «RELC» به صورت «آر. ای. ال. سی.» برگردان شود و شکل کامل آن یعنی «Regional Language Centre» نیز علاوه بر صورت مخفف در پانوشت مطرح شود.

ایرادهای تایپی نیز هرچند کم در متن کتاب وجود دارد. می‌توان برای نمونه به موارد زیر در جدول ۲ اشاره کرد.

جدول ۲. اشکالات تایپی یا حروف چینی

در پاراگراف نخست ص ۱۴، همزه در «به‌مثابه» ضرورتی ندارد و باید حذف شود.
در سطر آخر صفحه ۱۲، ایراد تایپی وجود دارد (ب‌ه).
در سطر هشتم ص ۶۳، واژه «عمومی» ایراد تایپی دارد.
پاراگراف دوم ص ۱۱۳، واژه «ب‌ه دست‌آوردن» اشکال تایپی دارد.
در انتهای سطر هفتم ص ۱۳۳، واژه «اصل‌محور» ایراد تایپی دارد.

۲.۴ کاستی‌های محتوایی

کاستی‌های محتوایی شامل جا گذاشتن قسمت‌هایی از متن اصلی و برگردان نکردن آن‌ها، اشکالاتی در معادل‌گذاری الفاظ تخصصی، و عدم کاربرد معادل بعضی از واژه‌ها به صورت یک‌دست است. در ادامه، نمونه‌هایی مربوط به تک‌تک این موارد مطرح می‌شود.

الف. برگردان نکردن قسمت‌هایی از متن اصلی

همان‌طور که گفته شد، بخشی از کاستی محتوایی متن کتاب ناشی از برگردان نکردن قسمت‌هایی از متن اصلی و گاه جانداختن یک واژه به‌هنگام برگردان است. نمونه‌هایی از این نوع کاستی عبارت‌اند از:

- در نسخه اصلی کتاب، پس از جلد کتاب و پیش از فهرست مطالب، دو پاراگراف توضیح درباره کتاب مطرح شده است و سپس شرحی کوتاه درباره هر کدام از نویسندگان کتاب ارائه می‌شود که در نسخه برگردان شده این موارد نادیده گرفته شده است.

- در آغاز ص ۴۴، در جمله نخست ذیل «تکلیف ۱: دامنه محدودیت‌ها»، واژه «brainstorm» برگردان نشده است. به عبارت دیگر، جمله «Brainstorm to create a list of constraints that may significantly affect the design of courses.» به صورت «فهرستی از محدودیت‌هایی ایجاد کنید که ممکن است به‌طور قابل توجهی بر طراحی دوره‌ها تأثیر بگذارند» برگردان شده است.

ب. اشکالاتی در معادل‌گذاری الفاظ تخصصی

بخش دیگری از کاستی‌های محتوایی به نارسایی یا معادل‌گذاری نادرست الفاظ تخصصی رشته مطالعات برنامه درسی مربوط می‌شود. از کسانی که به ترجمه اثری در زمینه برنامه درسی اقدام می‌کنند، انتظار می‌رود از واژه‌نامه تخصصی رشته مطالعات برنامه

درسی استفاده کنند یا حداقل درباره معادل‌های الفاظ تخصصی از اهل فن معادل‌های جافتاده را بپرسند. متأسفانه، در موارد متعدد مشاهده می‌شود که مترجمان چنین نکرده‌اند. این موارد در ادامه مطرح می‌شوند:

- در عنوان کتاب، ص ۱ و در سراسر کتاب واژه «curriculum» به صورت «برنامه آموزشی» برگردان شده است و حال آن‌که این واژه معادل «برنامه درسی» است که واژه‌ای جافتاده در میان اهل فن است.

- در ص ۳ جمله زیر به صورت «طراحی برنامه آموزشی گونه‌ای از فعالیت نوشتاری به‌شمار می‌رود که می‌توان آن را به‌مثابه فرایندی سودمند مطالعه کرد» برگردان شده است.

Curriculum design can be seen as a kind of writing activity and as such it can usefully be studied as a process.

در حالی که شاید برگردان آن به صورت زیر بهتر باشد:

«می‌توان به طراحی برنامه درسی در قالب نوعی فعالیت نوشتاری نگریست و به همین ترتیب می‌توان آن را به طرز عملیاتی در قالب یک فرایند مطالعه کرد».

- در ص ۴ واژه «teaching» به «آموزش» ترجمه شده است که بهتر بود به «یاددهی» برگردان شود. معمولاً هر زمان که الفاظ «teaching and learning» در کنار هم به کار بروند، به «یاددهی و یادگیری» برگردان می‌شوند. در همین صفحه، واژه «زیرفرایند» در مقابل «sub-process» به کار رفته است که بهتر بود به خرده‌فرایند برگردان شود.

- در سطر نخست ص ۵، پاراگراف دوم ص ۲۲، پاراگراف اول ص ۴۲، پاراگراف آخر ص ۴۳، پاراگراف دوم ص ۵۹ (سطور دهم، یازدهم، و شانزدهم) و همین طور تا پایان این کتاب، واژه «proficiency» به «مهارت» ترجمه شده است که معادل درستی نیست. معادل صحیح آن «بسندهی» است.

- در پاراگراف دوم ص ۵، واژه «syllabus» به «برنامه درسی» برگردان شده است که معادل صحیحی نیست و معادل صحیح آن «طرح درس» است. به همین ترتیب، عبارت «negotiated syllabus» در صفحه‌های ۱۲، ۲۹۱، و... به اشتباه به «برنامه درسی مباحثه‌ای» برگردان شده است.

- در سطر سوم از پاراگراف سوم ص ۵ آمده است: «... قسمت محتوا و توالی در دایره درونی بیان‌گر نکات آموزشی و ترتیب یادگیری آن‌ها در دوره و هم‌چنین نشان‌گر

- محتوای طرح‌هاست...» که شاید بهتر باشد به این صورت برگردان شود: «... قسمت محتوا و توالی در دایره درونی بیان‌گر نکات آموزشی و ترتیب یادگیری آن‌ها در دوره و هم‌چنین نشان‌دهنده محتوای دوره است».
- برای واژه «assessment» در ص ۶ معادل «ارزیابی» و برای واژه «evaluation» معادل «ارزش‌یابی» منظور شده است و در سطر چهارم ص ۱۶ «assessment» به «ارزش‌یابی» برگردان شده است. در ص ۲۲ نیز «assessing» به «ارزیابی» برگردان شده است و این اشکال در جدول ص ۲۸ و نیز تا پایان کتاب ادامه دارد، درحالی‌که معادل جافتاده برای «assessment» واژه «سنجش» است و معادل جافتاده برای «evaluation» واژه ارزش‌یابی است.
- در پاراگراف نخست ص ۱۰ عبارت «communicatively based course» به «دوره آموزشی زبان ارتباطی» برگردان شده است که صحیح نیست و شاید بهتر باشد به «دوره آموزشی ارتباط‌محور» برگردان شود، درمقابل «دوره آموزشی دستورمحور» که مترجمان برای «grammar-based course» در انتهای همان پاراگراف درج کرده‌اند.
- در جمله نخست از پاراگراف آخر ص ۱۰، «هر عامل مهمی باید با یک یا چند نتیجه هم‌راه باشد»، واژه «effect» به «نتیجه» ترجمه شد که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «اثر» است.
- در پاراگراف نخست ص ۱۲ برای واژه «reliability» دو معادل گذاشته شده است: «پایایی» و داخل پرانتز هم «اعتماد» درج شده است. برای این واژه، معادل «پایایی» جافتاده است و «اعتماد» معادل صحیحی برای آن نیست.
- در پاراگراف نخست ص ۱۴، «material development» به «پی‌ریزی مواد آموزشی» برگردان شده است که صحیح نیست و «تهیه و تدوین متون درسی» معادلی جافتاده برای این عبارت است.
- در ص ۱۵، در قسمت مربوط به شماره ۲، برگردان «Trio aims to» به صورت «اهداف سه‌گانه برای» ناصحیح است و برگردان آن مثلاً می‌تواند به این صورت باشد: «قصد سه‌گانه‌ها نیل به موارد زیر است...». در آغاز شماره ۳ همین صفحه، واژه «passages» به «کتاب متون» برگردان شده است که بهتر بود به «متن‌ها» برگردان شود. در همین صفحه، در جمله پایانی پاراگراف اول، ذیل تیترا «محتوا و توالی»، جمله «... It may also happen that items are not being met often enough to establish them» به «هم‌چنین

ممکن است این اتفاق روی دهد که اقلامی که به اندازه کافی با آنها مواجه نمی شوند پایدار نمانند» برگردان شده است که برگردان جالبی نیست و شاید بهتر باشد ترجمه شود: «هم چنین احتمال دارد با بعضی اقلام به اندازه کافی برخورد نمی شود که معرفی شوند».

- در ص ۱۷، «*General Service List of English Words*» به صورت «فهرست خدمات عمومی واژگان انگلیسی» برگردان شده است، حال آن که این عبارت به معنای «فهرست متداول ترین واژه های زبان انگلیسی نوشتاری» است.

- در صفحه ۱۸، «*frequency lists of verb forms and verb groups*» به صورت «فهرست های بسامد اشکال و گروه های فعلی» برگردان شده است که برگردان درستی نیست؛ زیرا «*verb form*» به معنای «صورت های فعلی» و «*verb groups*» به معنای افعال گروهی است. نمی توان عبارت «*verb groups*» را «گروه های فعلی» برگردان کرد؛ زیرا «گروه فعلی» در برابر «*verb phrase*» به کار می رود. هم چنین، در همین صفحه، «*grading schemes for simplified readers*» به صورت «طرح های مدرج برای متون خواندن ساده شده» برگردان شده است، حال آن که به معنای «طرح های سطح بندی شده برای کتاب های ساده شده» است.

- در ص ۱۹، واژه «زیرمهارت» در مقابل «*sub-skill*» به کار رفته است که بهتر بود به صورت خرده مهارت برگردان شود.

- در ص ۱۹، در شماره ۴، جدول ۳.۲، ص ۵۳ «*listening, speaking, reading and writing*» به صورت «شنیداری، گفتاری، خوانداری، و نوشتاری» برگردان شده است و بهتر بود به «گوش دادن، سخن گفتن، خواندن، و نوشتن» برگردان می شد.

- در سطر آخر همین صفحه نیز واژه «*achievable*» به «قابل رسیدنی» برگردان شده است که صحیح نیست و بهتر است به «دست یافتنی» برگردان شود.

- در پاراگراف سوم از ص ۲۱، واژه «*substantial*» به «ضروری» ترجمه شده است: «... مجموعه ای ضروری از اصولی که لازم است...» و شاید بهتر بود به «قابل ملاحظه» برگردان شود.

- در ص ۲۰، در انتهای پاراگراف نخست، واژه «*cyclical*» به «چرخشی» برگردان شده است که نادرست است. واژه چرخشی در برابر «*rotational*» به کار می رود و برای «*cyclical*» واژه «چرخه ای» به کار می رود.

- در پاراگراف دوم ص ۲۲، عبارت «achievement test» به صورت «آزمون موفقیت» ترجمه شده است، در حالی که معادل جاافتاده آن «آزمون پیشرفت تحصیلی» است.
- در جدول ۱.۱ ص ۲۸، در توضیح مربوط به تحلیل محیط، عبارت «ranked order» به صورت «به ترتیب درجه‌بندی» برگردان شده است، در حالی که بهتر بود به صورت «به ترتیب رتبه» برگردان شود. در سطر هشتم از پاراگراف نخست ص ۵۴ نیز واژه «ranking» به «درجه‌بندی کردن» برگردان شده که صحیح نیست و شاید «رتبه‌بندی کردن» برگردان بهتری باشد.
- در ص ۳۴، در پاراگراف دوم مطلب مربوط به شماره ۳ «listening and speaking games» به اشتباه به «گوش دادن و صحبت کردن درباره بازی‌ها» برگردان شده است و برگردان صحیح آن «بازی‌های مربوط به گوش دادن و سخن گفتن» است. به علاوه، مترجمان این کتاب برای «talking» و «speaking» یک معادل (صحبت کردن) به کار برده‌اند که صحیح نیست و بهتر است برای «speaking» معادل «سخن گفتن» به کار برود. باید دانست «صحبت کردن» که در مقابل «talking» به کار می‌رود (و مترجمان برای همین واژه در شماره ۵ به درستی به کار برده‌اند) توانایی صحبت کردن به صورت غیررسمی و در زندگی روزمره است، اما «سخن گفتن» که در مقابل «speaking» به کار می‌رود، مهارت صحبت کردن در محیط‌های رسمی و آکادمیک است که مستلزم رعایت فنون خاصی است (دانای طوس ۱۳۹۰).
- در ص ۳۷ ردیف نهم جدول ۱.۲ جمله «? is the course intensive» به «آیا دوره پر قدرت است؟» برگردان شده است که صحیح نیست و شاید «آیا دوره فشرده است؟» برگردان بهتری باشد.
- در ص ۳۷ ردیف شانزدهم جدول ۱.۲ جمله «? is it worth developing the course» به «آیا دوره ارزش پیشرفت دارد؟» برگردان شده است که صحیح نیست و شاید «آیا ارزش دارد که دوره را ایجاد کنیم؟» برگردان بهتری باشد.
- در ص ۳۸، جمله «majority-language speakers doubt the target language has contemporary relevance» به این صورت برگردان شده است: «اکثریت گویشوران زبان در این که زبان مقصد ارتباط هم‌زمان دارد تردید دارند» که برگردان صحیحی به نظر نمی‌رسد.

- در ص ۳۹، نخستین جمله ذیل تیترا «درک محدودیت‌ها» و نیز در نخستین جمله پاراگراف بعدی در همین صفحه واژه «examination» به صورت «آزمایش کردن» برگردان شده است که صحیح نیست.
- در پاراگراف آخر ص ۴۲، «self-study» به «مطالعه انفرادی» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «خودخوانی» است.
- در ص ۴۵ در شماره ۲، ذیل «مطالعات موردی»، در انتهای همین شماره، واژه «increase» به «ارتقاء» برگردان شده است که صحیح نیست، ضمن این که جمله حاوی آن «... سطوح رفته رفته از نظر طول متن و دشواری متن ارتقا می یابند» به ویرایش نیاز دارد. شاید بتوان جمله مورد نظر را به این صورت ویرایش کرد: «... به تدریج طول و دشواری متن در سطوح یادشده افزایش پیدا می کند».
- در پاراگراف نخست ص ۵۱ و در جدول ۳.۳ ص ۵۵، اصطلاح «self-assessment» به «خودارزیابی» برگردان شده، در حالی که برگردان صحیح آن «خودسنجی» است.
- در جدول ۳.۳ ص ۵۵، عبارت «proficiency testing» به «آزمون مهارت» برگردان شده است که برگردان صحیحی نیست.
- در ص ۵۶ در پاراگراف نخست ذیل تیترا «ضروریات»، واژه «assignment» به «مشق» ترجمه شده است که ترجمه جالبی نیست، به ویژه در سطر نخست ص ۵۷ (در بافت دانشگاه) واژه «مشق» برگردان صحیحی نمی تواند باشد.
- در ص ۵۸ سطر آخر نخستین پاراگراف ذیل تیترا «کمبودها»، عبارت «observer paradox» به «به وجود آمدن تناقض در مشاهده گر» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «تناقض نمای مشاهده گر» است.
- در سطر سوم ذیل تیترا «خواسته‌ها» در ص ۶۰، واژه «analyst» به «تحلیل» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «تحلیل گر» است.
- در انتهای سطر هفتم و آغاز سطر هشتم ص ۶۱، الفاظ «discussion» و «negotiation» به «بحث و مباحثه» برگردان شده اند که صحیح به نظر نمی رسد و شاید «بحث و مذاکره» برگردان بهتری باشد.
- در سطر دوم از انتهای ص ۶۳، واژه «items» به «موارد» برگردان شده، در حالی که معادل صحیح آن «اقلام» است. در همین قسمت، «high-frequency widely used grammatical items» به «موارد دستوری پرکاربرد پرسامد» برگردان شده است،

- درحالی‌که شاید بهتر بود به صورت «اقدام دستوری پربسامدی که کاربرد گسترده‌ای دارند» برگردان شود. به علاوه، «پرکاربرد پربسامد» به نوعی حشو هم دارد.
- در سطر ششم ص ۶۴، واژه «curve» به «انحنای» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «منحنی» است.
 - در سطر آخر ص ۶۴، «social constructionist theory» به «نظریه ساختاری اجتماعی» برگردان شده است، درحالی‌که معادل جاافتاده آن «نظریه ساختن گرایانه اجتماعی» است.
 - در شماره ۳ ص ۶۵، «critical needs analysis» به «تحلیل نیازهای اساسی» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «تحلیل نیاز انتقادی» است.
 - در انتهای پاراگراف نخست ص ۷۶، واژه «assessed» به «ارزیابی شود» و در انتهای ص ۷۹، ص ۸۰ و نیز در تیترو متن ص ۱۲۸ واژه «assessment» به «ارزیابی» برگردان شده است، درحالی‌که برگردان صحیح آن‌ها «موردسنجش قرار بگیرد/سنجیده شود» و «سنجش» است.
 - در شماره ۳ ص ۸۳، «graded reader» به «خواندن درجه‌بندی‌شده» برگردان شده است که نادرست است و برگردان صحیح آن «کتاب‌های سطح‌بندی‌شده» است. در همین قسمت، «graded listening» به «شنیدن درجه‌بندی‌شده» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «گوش دادن سطح‌بندی‌شده» است.
 - در سطر پنجم ص ۸۴ واژگان «mnemonic strategies» به «راه‌بردهای حفظی» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «راه‌بردهای یادیار» است. در همین صفحه، ذیل تیترو «درونداد»، عبارت «peer interaction strategy» به «راه‌بردهای تعامل با هم‌کلاسی» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «راه‌بردهای تعامل با هم‌سالان» است. در همین صفحه، تیترو «coping strategies» به «راه‌بردهای سازش» برگردان شده است که صحیح به نظر نمی‌رسد؛ زیرا این عبارت به معنای راه‌بردهای برخورد یا مواجهه با موقعیت‌هایی است که در آن‌ها یک گویشور غیربومی در استفاده از زبان مقصد با مشکلاتی روبه‌رو است و سعی می‌کند با کمک این راه‌بردها از پس آن مشکلات برآید. اگر بتوان این کار را نوعی مدیریت دانست، شاید بتوان آن را به «راه‌بردهای مدیریت» برگردان کرد.

- در سطر هشتم ص ۸۵ عبارت «reflection on learning» به «انعکاس در یادگیری» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «تفکر درباره یادگیری» است.
- در ص ۸۷ عبارت «underlying concept» به «مفهوم زیرین» برگردان شده است که نادرست است و برگردان صحیح آن «مفهوم زیربنایی» است. هم چنین، در سطر سوم ذیل شماره همین صفحه و نیز در ص ۸۸ «cohesive devices» به «فنون منسجم» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «ابزار انسجام» است.
- در سطر سوم پاراگراف نخست ص ۹۰، عبارت «dialogue maintenance strategies» «راه‌بردهای درک گفت‌وگو» برگردان شده است که صحیح نیست و شاید برگردان آن به «راه‌بردهای تداوم گفت‌وگو» بهتر باشد.
- در سطر آخر ص ۹۲، عبارت «relative clauses» «بندهای وابسته» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «بندهای موصولی» است.
- در شماره ۹ جدول ۲.۴، ص ۹۳ واژه «particle» به «جزء» برگردان شده است که صحیح نیست و شاید برگردان آن به «ادات» بهتر باشد. در همین جدول در شماره ۱۵، عبارت «Q-TAG» به «برچسب سؤالی» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن «ڈم‌سؤالی» است.
- در سطر پنجم ص ۹۹ ذیل تیترا «قالب و ارائه»، واژه «intrinsic» به «درونی» برگردان شده است که صحیح نیست و شاید برگردان آن به «ذاتی» بهتر باشد.
- در شماره ۸ ص ۱۰۱، واژه «puzzle-like» به «پازل‌مانند» برگردان شده است. در این‌جا واژه «پازل» به همان صورت انگلیسی آن به کار رفته است و شاید برگردان آن به «معموار» بهتر باشد.
- در شماره ۳ ص ۱۰۶ «padded questions» «پرسش‌های لایه‌ای» برگردان شده است که برگردان درستی نیست و باتوجه‌به مفهوم این عبارت، شاید برگردان آن به «پرسش‌های دارای اطناب» بهتر باشد.
- در سطر آخر ص ۱۱۱، «syllabus with holes» به «برنامه درسی حفره‌دار» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن به «طرح درس حفره‌دار» است.
- در پاراگراف دوم ص ۱۱۲، «parallel syllabus» به «برنامه درسی موازی» برگردان شده است که صحیح نیست و برگردان صحیح آن به «طرح درس موازی» است.

- در سطر دوم ص ۱۱۴ واژه «transactional» به «فراعاملی» برگردان شده است که صحیح نیست و شاید برگردان آن به «تبادلی» بهتر باشد.
- در سطر سوم ص ۱۱۶، واژه «transformation» به «انتقال» ترجمه شد که برگردان جالبی نیست؛ زیرا واژه یادشده به معنای «گشتار/ تغییر» است، نه «انتقال».
- در انتهای سطر سوم ص ۱۱۹، عبارت «cloze exercise» به «تمرین بندشی» ترجمه شده که برگردان جالبی نیست؛ زیرا عبارت یادشده به معنای «تمرین فهم و ادراک» است، نه «بستن/ بند آوردن» (زیرا در این تمرین باید جاهای خالی متن/ جمله، با توجه به معنا، با واژه‌های مناسب پر شود).
- در سطر یازدهم ص ۱۲۷، عبارت «mental process» به «پردازش ذهنی» ترجمه شده که برگردان جالبی نیست؛ زیرا عبارت یادشده به معنای «فرایند ذهنی» است، نه «پردازش ذهنی»

ج. یک دست‌نویس معادل واژه‌ها

- در مواردی معادل واژه‌ها به صورت یک دست‌نویس در کتاب به کار نرفته است. در ادامه، موارد با شماره صفحه آورده می‌شوند.
- در ص ۱ واژه «course» به «دوره درسی» برگردان شده و در صفحات ۲ (انتهای پاراگراف اول)، ۸ (سطر اول و دوم از پاراگراف اول)، و ۹ (سطر دوم از شماره ۲) به صورت «دوره آموزشی» ترجمه شده است.
 - برای واژه «assessment» در ص ۶ معادل «ارزیابی» و برای واژه «evaluation» معادل «ارزش‌یابی» منظور شده است و در سطر چهارم ص ۱۶ به «ارزش‌یابی» برگردان شده است.
 - در پاراگراف نخست ص ۱۲ برای واژه «validity» دو معادل گذاشته شده («روایی» و داخل پرانتز هم «اعتبار» درج شده) که اگرچه هر دو معادل درست است، بهتر بود یکی از آن‌ها معادل انتخاب شود و در تمام کتاب به صورت یک دست‌نویس به کار رود. در ص ۶۲ نیز واژه validity به «روایی» برگردان شده است.
 - در شماره ۴ ص ۱۹ و جدول ۳.۲ ص ۵۳، واژه «listening» به «شنیداری»، در ص ۳۴ به «گوش دادن»، و در شماره ۳ ص ۱۰۳، انتهای ص ۱۰۵، و... به «شنیدن» برگردان شده است. این ناهماهنگی در ترجمه واژه «listening» در شماره ۳ ص ۱۰۶ به اوج خود می‌رسد.

- واژه «fluency» در سطر دوازدهم ص ۲۱ به صورت «سلیسی کلام»، در شماره ۴ ذیل تیتیر کاربرد/اصول به صورت «مهارت»، در ص ۵۳ در جدول ۲.۳ و ذیل شماره ۲ به «تسلط» برگردان شده است.
- واژه «writing» در ص ۵۳ و ۵۸ و موارد متعدد دیگر به «نوشتاری» و در ص ۵۹ به «نوشتن» برگردان شده است.
- عبارت «graded reader» در شماره ۳ ص ۸۳ به «خواندن درجه بندی شده» و در شماره ۵ ص ۱۰۰ به «متون خواندن درجه بندی شده» برگردان شده است.
- آخرین عبارت ص ۱۰۱، واژه «fluency development» به «ارتقای سلیسی کلام»، در انتهای پاراگراف نخست ص ۱۰۲ به «بهبود سلیسی کلام»، و در انتهای پاراگراف سوم همین صفحه به «افزایش سلیسی کلام» برگردان شده است.

۵. نتیجه گیری

همان طور که پیش تر گفته شد، واژه برنامه درسی برای کل فرایند آموزشی در یک مؤسسه آموزشی از تدوین هدف های آموزشی کلی و جزئی تا تدوین محتوای آموزشی، تعیین روش های یاددهی - یادگیری، و در نهایت تعیین روش های ارزش یابی به کار می رود. برنامه درسی زبان در واقع تمام این فرایندها را در حوزه آموزش زبان (دوم و خارجی) پوشش می دهد. با وجود اهمیت موضوع برنامه درسی زبان در ایران، مقالات چندانی در این باره به قلم زبان شناسان نظری به رشته تحریر نیامده است (مثلاً، صحرايي ۱۳۹۱) و بیش تر مقالات منتشر شده توسط متخصصان آموزش زبان خارجی (مثلاً، عنانی سراب ۱۳۸۹؛ کیانی و دیگران ۱۳۹۰) یا صرفاً متخصصان برنامه درسی (مثلاً، بیرمی پور و دیگران ۱۳۸۷) تدوین شده است. این مطلب بدان معناست که هنوز مبحث برنامه درسی برای متخصصان و متولیان امر آموزش زبان چندان جا نیفتاده است. البته این مطلب درباره آموزش انگلیسی به عنوان زبان خارجی به این شدت نیست؛ چراکه از سال ۱۳۸۴ کمیته ای برای تدوین راهنمای برنامه درسی زبان های خارجی (با محوریت زبان انگلیسی در کنار زبان های آلمانی و فرانسه) در سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی (وزارت آموزش و پرورش) تشکیل شده و حاصل کار آنها راهنمای برنامه درسی زبان های خارجی برای مقطع متوسطه بوده است. بخش های تشکیل دهنده آن شامل ضرورت وجودی، رویکرد، اهداف، مفهوم سازی محتوا، اصول انتخاب محتوا و فعالیت های یاددهی

- یادگیری، اصول سنجش و ارزش‌یابی، صلاحیت‌های حرفه‌ای معلم، و روش‌های اشاعه کلیه مؤلفه‌های برنامه درسی به صورت مرتبط بوده است^۱ (عنانی سراب ۱۳۸۹). باید دانست این برنامه درسی هرگز به تصویب نهایی، انتشار، و کاربست نرسید، اما در حال حاضر سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مشغول تدوین راه‌نمای حوزه زبان‌های خارجی است که در مرحله تدوین قرار دارد و قرار است تا پایان سال جاری برای تصویب تقدیم شورای عالی آموزش و پرورش شود، اما متأسفانه در بخش آموزش فارسی به‌عنوان زبان خارجی که برعهده آموزش عالی است، هنوز حتی کمیته‌ای برای تدوین برنامه درسی آن شکل نگرفته است و هر مرکز آموزشی براساس نیاز خود منابع آموزشی را تهیه و تدوین می‌کند. بنابراین، تدوین کتاب‌های درسی و حتی کمک‌آموزشی آموزش زبان فارسی به خارجی‌ها در ایران نمی‌تواند تابع اسلوب علمی مدنظر کشورهای پیش‌رو در زبان‌آموزی باشد. مطالعه صحرائی (۱۳۹۱) نشان داد که از میان ۲۰۳ عنوان کتاب نگاشته‌شده برای آموزش فارسی به‌عنوان زبان خارجی (از سال ۱۳۳۴ تا به امروز) تقریباً همه آن‌ها براساس شم و تجربه شخصی نویسندگان نوشته شده‌اند، هرکدام سبک و سیاق خاص خود را دارند و مبنای زبان‌شناختی و روان‌شناختی ندارند. به این ترتیب، روشن می‌شود که ترجمه کتاب‌هایی درباره برنامه درسی زبان و روند طراحی آن تا چه اندازه ضرورت دارد و تلاش مترجمان برای برگردان کتاب موردنظر در این مقاله به زبان فارسی بسیار ضروری و شایسته ستودن است.

این کتاب تلاشی در جهت تبیین برنامه درسی زبان، مؤلفه‌های آن، و مراحل طراحی آن بوده است. ضمن قدردانی از مترجمان برای برگردان این کتاب ارزش‌مند، باید گفت برگردان فارسی کتاب از نظر صوری و محتوایی اشکال‌هایی دارد که باعث می‌شود مترجمان نتوانند در نیل به هدف خود، یعنی تبیین برنامه درسی زبان و مؤلفه‌های آن و به‌ویژه مراحل طراحی آن به مخاطب، چندان موفق باشند. ایرادهای صوری کتاب شامل کاستی‌های مربوط به ویژگی‌های فنی اثر (جهت انتشار کتاب به صورت چاپ به راست، نداشتن واژه‌نامه انگلیسی به فارسی، و نداشتن نمایه موضوعی و نمایه اسمی) و کاستی در ویرایش ادبی (اشکال در پانویس‌ها، رعایت نکردن بعضی از نکات دستوری، و ناهموازی و ناروانی در متن کتاب) است که مصادیق آن‌ها در متن مقاله به تفصیل مطرح شد. کاستی‌های محتوایی کتاب نیز شامل جاگذاشتن قسمت‌هایی از متن اصلی و برگردان نکردن آن‌ها، اشکالاتی در معادل‌گذاری الفاظ تخصصی، و یک‌دست نبودن معادل بعضی از واژه‌ها در متن کتاب است که در این باره نیز مصادیق مربوط در متن مقاله ارائه

شد. این کاستی‌ها اعم از صوری و به‌ویژه محتوایی باعث شده است که مترجمان به‌جای بیان شیوای مطالب کتاب به زبان فارسی آن‌ها را به شیوه‌ای ناشیوا و گاه اشتباه مطرح کنند و خواننده نتواند قسمت‌هایی از مطالب کتاب را به راحتی دنبال کند و بهره کافی از آن‌ها ببرد. با این حال، ترجمه فارسی کتاب طراحی برنامه آموزشی زبان با تمام نقاط ضعف و اشکال‌هایی که دارد ارزشمند است؛ چراکه می‌تواند نقطه عطفی در این زمینه باشد و چراغ راه پژوهش‌گران، مترجمان، و نیز تدوین‌گران برنامه درسی آموزش زبان فارسی به خارجی‌ها (البته پس از تشکیل کمیته موردنظر در وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری یا هر نهاد مربوط) باشد.

پی‌نوشت

۱. البته این برنامه درسی هم مشکلات خاص خود را دارد و بحث در این باره مجال دیگری می‌طلبد.

کتاب‌نامه

- بیرمی‌پور، ع. م. ج. لیاقت‌دار، و م. شریف (۱۳۸۷)، «بررسی میزان کارآمدی فرایندهای یاددهی - یادگیری و ارزش‌یابی برنامه درسی زبان انگلیسی مقطع متوسطه شهر شیراز»، *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ش ۴.
- دانای طوس، مریم (۱۳۹۰)، «سخن‌گفتن: مهارتی مغفول در زبان فارسی»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی *نوآوری‌های آموزشی*، ش ۳۷.
- عنانی‌سراب، م. ر. (۱۳۸۹)، «راهنمای برنامه درسی زبان‌های خارجی دوره متوسطه: فرصت‌ها و چالش‌های تولید و اجرای برنامه»، فصل‌نامه علمی - پژوهشی *نوآوری‌های آموزشی*، ش ۹.
- کیانی، غ. ح. نویدی‌نیا، و م. مؤمنیان (۱۳۹۰)، «نقد و بررسی طرح ملی: نگاهی دوباره به رویکرد برنامه درسی ملی نسبت به آموزش زبان‌های خارجی»، *پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، ش ۲.
- مراد صحرائی، رضا (۱۳۹۱)، «چشم‌انداز آموزش زبان فارسی به غیرایرانیان از منظر برنامه‌ریزی درسی»، *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ش ۴.
- مهرمحمدی، محمود و دیگران (۱۳۹۷)، *برنامه درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها، و چشم‌اندازها*، ویراست ۳، تهران: به‌نشر و سمت.
- میرزاییگی، ع. (۱۳۸۰)، *برنامه‌ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی*، تهران: یسپرون.
- نیشن، آی. اس. پی. و جان مکالیستر (۱۳۹۷)، *طراحی برنامه آموزشی زبان*، ترجمه مهین‌ناز میردهقان و دیگران، تهران: خاموش.

- Glare P. G. W. (ed.) (2000), *Oxford Latin Dictionary*, Oxford: Oxford University Press.
- Glatthorn, A. (1987), *Curriculum Leadership*, Glenview, IL: Scott, Foresman Co.
- Karavas, E. (2014), *Applied Linguistics to Foreign Language Teaching and Learning. Foreign Language Curriculum and Syllabus Design* (edition: 1.0), National and Kapodistrian: University of Athens, Available at: <<http://www.opencourses.uoa.gr/courses/ENL5/>>.
- Klein, M. F. (1980), *Curriculum Design, International Encyclopedia of Education*, Neville Postlewait and Torston Husen (eds.), London: Pergamon Press.
- Nunan, D. (ed.) (2003), *Practical English Language Teaching*, McGraw Hill.
- Richards, J. C. (2001), *Curriculum Development in Language Teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Stern, H. (1983), *Fundamental Concepts of Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press.
- Tyler, R. W. (1949), *Basic Principles of Curriculum and Instruction*, Chicago: University of Chicago Press.
- Ulfah Hoesny, M. (2013), "From Syllabus Design to Curriculum Development", *Journal of Linguistik Terapan*, vol. 3, no. 1.